

משה סקאל

קשה ולבן: הרהורים על ילודה ועל זרע

עוד לפני שבני הארץ הזאת שוב התחילו לגמול זה לזה בסכינים, נסעתי יום אחד לקניון איילון והתיישבתי בבית קפה בקומה השנייה. מולי ישבה ידידה.

שתינו מיץ גור עם זנגביל. ידידתי אכלה עוגת גבינה מכוסה ברוטב ורוד-סגול. סיפרתי לה על הימים שבהם ישבתי בצרפת עם אנשים שהוחבאו בתקופת השואה ורשמתי מפיהם את סיפור חייהם – בצרפתית ואז באנגלית. הם התמודדו עם העבר שלהם. עם הורים שלהם שהלכו. עם אחים קטנים שמחקו אותם, ילדים שראיתי בתמונות: היו, חיו קצת, שנתיים-שלוש, הלכו.

הידידה שלי ניגבה דמעות אמתיות מעיניה. האיפור על פניה היטשטש והלך. מימיננו עלו וירדו האנשים מן הקניון אל אולם הקולנוע ואל בתי הקפה. המזגן נשף ונשף בקניון הוותיק הזה, שלא מזמן פתח את שערי הקומה השנייה. גם סלוגן מצאו לו לכבוד החידוש: "האושר עלה קומה". העלינו זיכרונות, איש-איש מחייו. היא סיפרה לי סיפורים על אחיה ועל משפחתה. הראתה לי תמונות. לא שאלה אותי על צאצאים משל עצמי. והרי כבר הגעתי לפרקי. הנחתי לנושא, מסתמא אין לי איזה חידוש מעניין למסור.

מתחת לשולחן המו חלציי וגעשו. חשבתי על שירו של פול וֶרְלֵן, "ישבנו בקפה מלא מטומטמים", על עשן הסיגריות, על "נמצאנו אשמים בפשע המוסכם: באהבת הגבר. חרבנו עליהם, על כל זחוחי הסבר, נוטרי מוסר הקוס. החשק המוסכם", וחשבתי על הזרמה הרוחתת שוורלן ואהובו פולטים תחת השולחן בסוף השיר. "גם זאוס הזדיין עם הרה בענן".

אסור היה לעשן באושר שעלה קומה. אבל הארכיטקטורה דמתה כל כך לזאת של הקתדרלות בימי הגותיקה בשיאה. ידידתי ניגבה את שיירי העוגה מזווית הפה ואמרה לי שהיא חושבת להביא ילדים לעולם כאם יחידנית. ואני מצדי חשבתי על הג'ינג.

על הג'ינג קראתי לראשונה בספרו של ג'ואנג דזה, איש המאה הרביעית לפני הספירה. הג'ינג – ככתוב בהערת השוליים – הוא "זרע, נוזל הזרע, תמצית, 'החומר הדק'". ועוד מצורפת שם אוהרה, בהערת השוליים: "לא לבלבל עם צ'י (נשימה, אנרגיה וכו')".

ג'ואנג דזה מתרה בכך שיחו: "ואילו אתה דוחק החוצה את האלוהי שבך, / מלאה את הלשד החיוני, / נשען על עץ השמשייה ומפזם, / רובץ על ענף יבש ונרדם; / השמים נתנו לך את צורתך, ואתה מציץ על 'קשה ולבן'?" כלומר, מבטל את זמנו על ויכוחי סרק ופלפול.

קמנו ממקומנו שבבית הקפה והתנשקנו על שתי הלחיים. לחיי נגעה בלחיייה. ענן פוך עלה מעלינו, פרח. פניתי לאחור וירדתי במדרגות הנעות. מעליי – הגותיקה בשיאה. מתחתיי – הוא העומד.

*

כל זה כדי לומר שהמשפחות כיום בישראל הולכות דור אחד קדימה, דור אחד לאחור. נעצרות שם. את סבא וסבתא שלהם – שכחו. מקומות שאבותיהם באו מהם – שכחו. אבל צאצאים מולידים הרבה, אמנם לעתים קרובות בגיל מאוחר. מולידים, מגדלים אותם. נלחמים בשבילם, פרנסה, חשמל, לחם. מתרחקים מכאלה שאין להם. מכאלה שיש להם. חולבים את ההורים המולידים עד שנשארו מהם עטין אחד מצומק, חולבים גם אותו.

הרבה צאצאים מעמידים. מקצתם חמודים, אני לא אומר. אבל הרבה. פחות מפעם, ועדיין. כשיצאתי אני לעולם הייתי בן בכור. בן בכור זה לא צחוק. הוא נולד עם ציפיות על הכתפיים. עם חובות. עם יראת־כבוד־למפרע אצל אחיו שעדיין לא נולדו. הכשירו אותי להיות בכור כמו שמכשירים ילדים לשנוא או לחמוד. מלמדים אותם על עונות השנה, על חגי השנה, על יום השואה, כיפורים, עצמאות. ככה הכשירו אותי, כמו שמכשירים.

הייתי בכור בכוח, וכעבור זמן הפכתי בכור בפועל. העמדתי אחים, שלושה. שניים נהרו מיד אחריי, הייתי עדיין ילד. את בן הזקונים העמדתי כשכבר הייתי נער בעצמי. בכוח, יכולתי להיות אביו. לא הייתי. נסעתי הרחק ממנו, עד לפריז הרחוקה. כל ימי ינקותו הייתי אתו. מיום שגדל – עזבתי אותו. צמחו לו שערות, איפה שצומחות. הקול שלו השתנה, הרצונות שלו השתנו. הוא ניגן בגיטרה, לימד שיעורים פרטיים. חֶשֶק – לא ידעתי במה. תיעב – לא ידעתי את מה. כל מנהגו היה רך ונעים. גיל ההתבגרות עבר עליו לפעמים בסערה. בכל אלה הייתי רחוק ממנו להכעיס.

חזרתי לארץ. זה היה סוף הגלות השנייה. בסערה עזבתי, בקול ענות חלושה חזרתי. עם הזנב בין הרגליים. באתי לחלוק את החיים עם אלה שחיים. סבתא אחת חייתה עוד, גם הסבתא השנייה. סבא אחד ועוד סבא כבר היו מתים גמורים, בקברם. קראתי שהמלך אוטו השלישי פתח את קברו של קארל הגדול ומצא אותו יושב על כיסאו. הוא לקח ממנו את השרביט ואת הכתר וגזז לו ציפורן אחת. אחר כך נטל אבקת זהב, ומילא בה את מחילות האף שלו, במקום שכבר התחיל להתפורר.

בן שלושים הייתי בעת שחזרתי לארץ. ביום ההולדת בדיוק, יום חילופי העשור, באתי לבקר את הסבתא האחת. בתל־אביב, בצפון הישן. דממה עמדה בדלת. דפקתי ודפקתי. לא פתחה. התקשרתי, ענתה לי בקול עמוק מן התהומות. לא רצתה לדבר. לא רצתה לראות איש, גם לא אותי. כעסה על העולם, כעסה על ילדים שלה. כעסה על גוף שלה. כעסה על ארץ שלה. כעסתי לעומתה. למה לא פתחה לי את הדלת? למה באה אל הארץ? דרך קצרה עשתה, ברכבת, עד לארץ. אבל ארוכה לאין שיעור, הדרך. הגיעה, נשארה. הראש שלה היה בכל המקומות, הגוף לא זו. הולידה בת, הולידה אותי. כל הדברים האלה ידועים למי שידועים. אני לא עוסק בזה יותר.

העניין הוא זה. לפני כמה שבועות, אולי כבר חודשיים, קבעתי תור אצל רופא. הרופא, מומחה שבמומחים, ראש מחלקה, עטה כפפה. פשטתי את המכנסים ואת התחתונים. מישש לי שם, עם הרבה ניסיון, עם אפס ליבידו. ידע איפה נמצא כל וריד, כל דבר: מה מוביל את השיירים, מה מוביל את הג'ינג. מישש עוד, בהבעה משועשעת, איסטניסית. אמר שהכול תקין. ניסיתי להגיד משהו על פסיכולוגיה. משהו על כך שהכאב התחיל ביום ברית המילה של אחייני הטרי: כאב חד, בקושי ללבוש מכנסים היה אפשר. חשבתי שמקור הכאב היה בעור, אבל לא, לא בעור. מקור הכאב היה בפנים. בתוך האורגניזם. אמר הרופא, כן, אבל

הכאב הוא כאב, צריך לטפל בכאב. שאל, משהו השתנה? מנהגים חדשים? לא. חומרים אסורים? לא.

זאת אומרת, מה זאת אומרת, אסורים.

הבטחתי לו ולעצמי הבטחות. רכסתי המכנסיים, יצאתי אל הרחוב השוקקה. היה חודש יולי.

ישבתי על ספסל. זה היה ליד כיכר המדינה. שעה ישבתי, לא יכולתי לזוז. הגוף היה מושח עוד בווזלין, בין השמשות. לא היה לי כוח לא לחיות ולא למות. הערב ירד. הרחוב המותה, התכסתה בחשכה. בסוף נשארתי יושב ככה, בחושך, על הספסל. גררתי את עצמי משם אל האוטו שחיכה לי בחניון. והייתי סובב והולך בעיר.

*

פעם אחת, אולי לפני שנה ככה, נפל דבר. משוררים שלחו תמונה של הזין שלהם לידידות שלהם. שלחו את הזין, שכחו ממנו. אבל הן לא שכחו. תכף התחילו מעבירים אותם ברשת החברתית תהליך של זיכור, של תיקון. כל מיני קפצו על העגלה. אמרו להם ככה, אמרו להם ככה. ענו, ככה וככה. יד ביד הובילו אותם הבריות בתהליך הזה, תהליך של תיקון. יד ביד הוכיחו אותם. לא הוקיעו אותם, כי הם שיתפו פעולה. בחושיהם המחודדים ידעו מתי להנמיך פרופיל, מתי לומר שגיתי. שוגים.

היו שם דיבורים, אני לא מצליח לזכור אותם. אבל הם היו קשים ונוקבים. ככה וככה. ובתוך הזין – הג'ינג.

נזכרתי בהם כשישבתי על הספסל, ביציאה מהרופא המומחה. שעה ארוכה ישבתי בלי תזווה כמעט. איש לא העביר אותי תהליך, לא של זיכור ולא של תיקון. אחד היה בפריז, אחד היה ביפו. הייתי שם לגמרי לבד.

*

יש טקסים שהיו עושים פעם, אם מישהו שפך זרע בהקיץ או בחלום. טקס שבו הוא מבקש שהזרע יחזור אל גופו, כלומר שיחזורי האונים. והוא אומר כך:

אֲנִי לֹקֵחַ בַּחֲזָרָה אֶת הַזֶּרַע
שֶׁנִּשְׁפָּךְ מִתּוֹכִי הַיּוֹם עַל הָאָרֶץ וְזֶרֶם אֶל הָעֲשָׂבִים וְאֶל הַמַּיִם.
לֹא יָשׁוּבוּ אֵלַי הַכֶּחַ, הַזֶּהָר, הַיָּצֵר,
לֹא יָשׁוּבוּ לְמִקּוֹמָם כְּמִקְדָּם הָאֵשׁ וְהַמִּזְבָּחוֹת הַמְּשֻׁנִּים.

לאחר מכן הוא לוקח קצת מזה בבוהן ובקמיצה ומורח בין הפטמות או בין הגבות, ומדקלם:

בִּי הַזֶּהָר, הַכֶּחַ, הַהֲדָר, הָעֶשֶׂר וְהַזְכוּת.

יש מחשבה שאפשר לאבד הרבה מהאונים של הגוף, של הלשד, של מה שמרכיב את הגוף שלך, המהות שלך. כל מה שאתה שומר בתמצית, כמו בקבוק הבושם של הורדוס. כמו שריד של קדושים: אצבע, עין, מוח. אבל לא לנהוג בו בפזרנות. לא להקים בו צאצאים, לא ולא ולא ולא.

וכן.

*

יש שורה אחת של בודלר, על "הפייטן המר, אויב המשפחות". אבל בימינו יש רק פייטנים אוהבי משפחות – קל וחומר, הורים וצאצאים. לא אבות-אבותיהם, את זה כבר אמרתי כאן לעיל. לא המקומות שבאו מהם. לא חריקת הכיסא של סבא, האצבעות של סבתא שהיו מפלחות את האוויר במטבח, מעל לראש, חליצת הקבקב והאיום בהשלכתו. חליצת הקבקב – לא לצורך ייבום, אלא לצורך הרתעה. זאת הייתה הסבתא השנייה.

מתה.

*

מאז החזרה מחוץ לארץ כמעט לא יצאתי מהבית. רק למקומות שאני עובד בהם. הרבה זמן באוטו. באובך הצהוב. בפקקים. עם המוזיקה ברדיו, למעט התחנות שאני מחרים. הווליום הנמוך בפרסומות. גיחה פה ושם למשפחה, משפחה משלוש כנפות הארץ. כנף-כנף-כנף. בינתיים שכך האובך. חגים הגיעו, נראה כאילו תמיד יישארו כאן. כל מה שמעבר לים נראה רחוק מתמיד. גם הווה כאן. אבל דברים משתנים מהר סביבי, כמו שנמלים מתנפלות על פירור, בסדר מתואם ומופתי, שיש בו מן האלוהות. בתווך: מאבקים, בלי סוף. בשביל פרנסה, חשמל, לחם. הייתי העתיד, עכשיו אני העתיד. צריך לדאוג לעתיד. בלי זינוך ובלי תיקון. צריך לקחת את הדברים שאני רוצה ואת הדברים שאני טוב בהם, לקשור הכול יחד כמו שקושרים מצרכים במתכון. קצת מזה וקצת מזה וקצת מזה. שלוש כנפיים. בסוף יצא מזה עתיד. אני ישן על זה.

*

עוד דבר נפל לאחרונה, וזה דווקא קשור לשוק סופר-עד ביפו. שני סופר-עד עמדו שם, שכנס לצד שכנס: אחד של ירקות, אחד של מצרכים. בזה של הירקות היו עומדים בתור אצל ארבע קופאיות. מה עשה בעל המקום? גירש את הקופאיות, סגר את הקיר מצד אחד, פתח מצד שני. מאז באים האנשים, קונים ירקות במקום של הירקות, משם ממשיכים בצוואר-בקבוק עד לסופר של המצרכים, עומדים בתור. משפחות, עומדים. יחידים, עומדים. אתמול הייתה שם בחורה אחת, אולי בחודש שביעי. היא אספה את הירקות לתוך שקית, לא הפסיקה לקלל. איחלה מחלות סופניות לכל מי שנקרה על דרכה. נעמדה ליד הבעלים, איש גדול, מפחיד. אמרה לחברתה: "תכף אני שורפת לו את החנות". יצאה עם השקיות והירקות שאספה, כלעומת

שבאה – לא דרך צוואר הבקבוק. תפסה מונית והלכה משם. לא שרפה את המקום, לא שילמה על הירקות.
בחדש שביעי, הייתה.

*

אתמול חזרתי לקומה השנייה של הקניון, כמו פושע שחוזר לזירת הפשע. ישבתי על הכיסא שבו ישבתי מול ידידתי, רק לפני ימים ספורים. הזמנתי מיץ גזר וזנגביל. זה טוב לכוח הגברא. מעליי הגותיקה בשיאה: קשתות דואות, קיר אור, חלונות תחרה, פרחים, ציפורים וצורות מופשטות; האבן הראשה מעוצבת בצורת נטיף. בכל זה היו נגיעות של אבן מהמזרח התיכון, בלי שיש ובלי שרידי קדושה. האושר עלה קומה. שעה ארוכה ישבתי כך, מול האור.

יפו, אוקטובר 2015

- * הציטוט מתוך "האופנישדות והברהמנות", מסנסקריט: צחי פרידמן, הוצאת כרמל.
- * הציטוט מתוך "ג'ואנג דזה – הפרח האמיתי של פריחת הדרום", מסינית: דן דאור, הוצאת חרגול.
- * הציטוט מתוך "ישבנו בקפה מלא מטומטמים" מאת פול ורלן, מצרפתית: דורי מנור.